

Dz.U. 1999 Nr 8 poz. 67**EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA**

Rządy Państw - sygnatariuszy niniejszej Karty, Członków Rady Europy, zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej Członkami dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz ułatwienia ich postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez utrzymanie i dalszy rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności podpisanej w Rzymie 14 listopada 1950 r. i w Protokole do niej podpisanym w Paryżu 20 marca 1951 r. Państwa Członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa i wolności obywatelskie i polityczne w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor i płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne;

zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla polepszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej za pomocą odpowiednich instytucji i działań,

uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Układające się Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie wykonywana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, osiągnięcie warunków, w których następujące prawa i zasady mogą być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiać na życie w swobodnie wybranym zawodzie.
2. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwych warunków pracy.
3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
4. Wszyscy pracownicy mają prawo do godziwego wynagrodzenia wystarczającego dla przyzwoitego poziomu życia dla nich samych i ich rodzin.
5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych w celu ochrony swych interesów ekonomicznych i społecznych.
6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.

7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są oni narażeni.
8. Kobiety pracujące, w razie macierzyństwa, oraz inne kobiety pracujące, w uzasadnionych przypadkach, mają prawo do szczególnej ochrony w swej pracy.
9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa zawodowego w celu pomocy mu w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.
10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w celu szkolenia zawodowego.
11. Każdy ma prawo do korzystania z wszelkich środków umożliwiających mu posiadanie najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia.
12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.
13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i lekarskiej.
14. Każdy ma prawo do korzystania z usług opieki społecznej.
15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj ich inwalidztwa.
16. Rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa ma prawo do właściwej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.
17. Matki i dzieci, niezależnie od stanu cywilnego i stosunków rodzinnych, mają prawo do właściwej ochrony społecznej i ekonomicznej.
18. Obywatele każdej z Układających się Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Układającej się Strony na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej Strony, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.
19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami Układającej się Strony oraz ich rodziny mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Układającej się Strony.

CZEŚĆ II

Układające się Strony zobowiązują się, jak przewidziano w Części II, uznać się za związane zobowiązaniami określonymi w następujących artykułach i ustępach.

Artykuł 1 **Prawo do pracy**

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) przyjąć jako jeden z ich zasadniczych celów i odpowiedzialności osiągnięcie i utrzymanie tak wysokiego i stabilnego poziomu zatrudnienia jak to jest możliwe w celu osiągnięcia pełnego zatrudnienia;
- 2) skutecznie chronić prawa pracownika do zarabiania na życie w swobodnie podjętym zawodzie;
- 3) ustanowić lub utrzymać bezpłatne służby zatrudnienia dla wszystkich pracowników;
- 4) zapewnić lub popierać odpowiednie poradnictwo zawodowe, szkolenie i rehabilitację.

Artykuł 2

Prawo do sprawiedliwych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do sprawiedliwych warunków pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) zapewnić rozsądny dzienny i tygodniowy czas pracy, stopniowo skracać tygodniowy czas pracy do takiego wymiaru, na jaki pozwala wzrost wydajności oraz inne związane z tym czynniki;
- 2) zapewnić płatne dni świąteczne;
- 3) zapewnić corocznie minimalny dwutygodniowy płatny urlop;
- 4) zapewnić dodatkowe płatne urlopy lub skrócenie czasu pracy dla pracowników zatrudnionych w warunkach określonych jako niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia;
- 5) zapewnić tygodniowy wypoczynek, który będzie - w miarę możliwości - zbiegał się z dniem uznanym za dzień wolny do pracy zgodnie z tradycją lub zwyczajem danego kraju lub regionu.

Artykuł 3

Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) wydać przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy;
- 2) zapewnić środki kontroli przestrzegania takich przepisów;
- 3) kontrolować się, gdy zachodzi potrzeba, z organizacjami pracodawców i pracowników w zakresie środków zmierzających do polepszenia bezpieczeństwa zawodowego i higieny.

Artykuł 4

Prawo do godziwego wynagrodzenia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do godziwego wynagrodzenia, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) uznać prawo pracowników do takiego wynagrodzenia, które zapewni im i ich rodzinom przyzwoity poziom życia;
- 2) uznać prawo pracowników do zwiększonej stawki wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, z zastrzeżeniem wyjątków w przypadkach szczególnych;
- 3) uznać prawo pracowników, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości;
- 4) uznać prawo wszystkich pracowników do rozsądnego okresu wypowiedzenia w razie rozwiązania stosunku pracy;
- 5) zezwolić na potrącenia z płac tylko na warunkach i w granicach przewidzianych w ustawodawstwie krajowym lub określonych w układach zbiorowych albo orzeczeniach arbitrażowych.

Wykonywanie tych praw może być osiągnięte w drodze swobodnie zawartych układów zbiorowych, prawnie określonych mechanizmów ustalania płac lub za pomocą innych środków właściwych dla warunków krajowych.

Artykuł 5

Prawo do organizowania się

W celu zapewnienia lub popierania wolności pracowników i pracodawców do tworzenia lokalnych, krajowych lub międzynarodowych organizacji dla ochrony swych ekonomicznych i społecznych interesów oraz do przystępowania do tych organizacji, Układające się Strony zobowiązują się, by prawo krajowe nie naruszało ani też nie było stosowane w sposób, który naruszałby tę wolność. Zakres, w jakim gwarancje zapewnione w niniejszym Artykule będą miały zastosowanie do policji, będzie określony przez ustawodawstwo krajowe. Zasada dotycząca stosowania tych gwarancji do członków sił zbrojnych i zakres, w jakim będą one miały zastosowanie do osób tej kategorii, będzie również określone przez ustawodawstwo krajowe.

Artykuł 6

Prawo do rokowań zbiorowych

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do rokowań zbiorowych, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) popierać wspólne konsultacje pomiędzy pracownikami i pracodawcami;
- 2) popierać, kiedykolwiek jest to konieczne i stosowne, mechanizm dobrowolnych negocjacji między pracodawcami lub organizacjami pracodawców a organizacjami pracowników w celu regulowania warunków zatrudnienia za pomocą układów zbiorowych;

- 3) popierać ustanowienia i wykorzystanie właściwych mechanizmów pojednawczych oraz dobrowolnego arbitrażu dla rozstrzygania sporów z tytułu pracy;

oraz uznać:

- 4) prawo pracowników i pracodawców do zbiorowego działania w przypadkach konfliktów interesów, włączając w to prawo do strajku, z zastrzeżeniem zobowiązań, jakie mogą wynikać z wcześniej zawartych układów zbiorowych.

Artykuł 7

Prawo dzieci i młodocianych do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa dzieci i młodocianych do ochrony, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) zapewnić, iż wiek 15 lat będzie minimalnym wiekiem dopuszczenia do zatrudnienia, z zastrzeżeniem wyjątków wobec dzieci zatrudnionych w pracy określonej jako lekka, nieszkodliwa dla ich zdrowia, moralności lub kształcenia;
- 2) zapewnić, że wyższy minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia będzie ustalony w odniesieniu do określonych zawodów uznanych za niebezpieczne lub niezdrowe;
- 3) zapewnić, że osoby, które podlegają jeszcze obowiązkowemu kształceniu, nie będą zatrudniane w takich pracach, które będą uniemożliwiały im pełne korzystanie z kształcenia;
- 4) zapewnić, że czas pracy osób poniżej 16 lat będzie ograniczony zgodnie z potrzebami ich rozwoju, a szczególnie z potrzebą ich szkolenia zawodowego;
- 5) uznać prawo pracowników młodocianych i praktykantów do godziwej płacy albo innych właściwych zasiłków;
- 6) zapewnić, że czas poświęcony przez młodocianych na szkolenie zawodowe, podczas normalnego czasu pracy za zgodą pracodawcy, traktowany będzie jako stanowiący część dnia pracy;
- 7) zapewnić, że osoby zatrudnione w wieku poniżej 18 lat uprawnione będą do nie mniej niż trzytygodniowego płatnego urlopu corocznego;
- 8) zapewnić, że osoby w wieku poniżej 18 lat nie będą zatrudniane w pracy nocnej, z wyjątkiem pewnych zawodów określonych przez ustawodawstwo krajowe;
- 9) zapewnić, że osoby w wieku poniżej 18 lat zatrudnione w zawodach określonych przez ustawodawstwo krajowe będą podlegały regularnej kontroli lekarskiej;
- 10) zapewnić szczególną ochronę przeciwko fizycznym i moralnym niebezpieczeństwom, na które narażone są dzieci i młodociani, a szczególnie przeciwko tym, które bezpośrednio lub pośrednio wynikają z ich pracy.

Artykuł 8

Prawo zatrudnionych kobiet do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa zatrudnionych kobiet do ochrony, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) zapewnić kobietom przed i po urodzeniu dziecka urlop w wymiarze ogólnym co najmniej 12 tygodni poprzez albo płatny urlop, albo świadczenia z ubezpieczenia społecznego, albo świadczenia z funduszków publicznych;
- 2) uznać jako bezprawne wypowiedzenie przez pracodawcę pracy kobiecie podczas jej nieobecności z powodu urlopu macierzyńskiego lub udzielenia jej wypowiedzenia w takim czasie, w którym wypowiedzenie wygasłoby w okresie takiej nieobecności;
- 3) zapewnić matkom karmiącym swoje dzieci uprawnienie do wystarczających przerw w tym celu;
- 4) a) uregulować zatrudnienie kobiet w pracy nocnej w przemyśle;
b) zakazać zatrudniania kobiet w kopalniach pod ziemią oraz w miarę potrzeby we wszystkich pracach nieodpowiednich dla nich z powodu ich niebezpiecznego, niezdrowego lub uciążliwego charakteru.

Artykuł 9

Prawo do poradnictwa zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, Układające się Strony zobowiązują się do zapewnienia lub popierania, w miarę potrzeby, służby, która będzie pomagać wszystkim osobom, włączając osoby niepełnosprawne, dla rozwiązania problemów dotyczących wyboru zawodu i awansu zawodowego uwzględniając cechy osób zainteresowanych i ich związki z możliwościami zawodowymi; pomoc ta będzie dostępna bezpłatnie, zarówno dla młodzieży, w tym dla dzieci w wieku szkolnym, jak i dla dorosłych.

Artykuł 10

Prawo do szkolenia zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do szkolenia zawodowego, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, szkolenie techniczne i zawodowe wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych, w konsultacji z organizacjami pracodawców i pracowników oraz przyznać ułatwienia dla umożliwienia dostępu do wyższego nauczania technicznego oraz uniwersyteckiego, opartego jedynie na kryterium uzdolnień indywidualnych;
- 2) zapewnić lub popierać system przysposobienia zawodowego i inne systemy szkolenia młodych chłopców i dziewcząt w różnych zajęciach zawodowych;
- 3) zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby:

- a) odpowiednie i łatwo dostępne ułatwienia szkoleniowe dla dorosłych pracowników,
 - b) specjalne ułatwienia dla przeszkolenia dorosłych pracowników, które są konieczne w rezultacie postępu technicznego albo nowych trendów w zatrudnieniu;
- 4) popierać pełne wykorzystanie ułatwień przewidzianych przez odpowiednie środki, takie jak:
- a) redukcja lub zniesienie wszelkich kosztów lub opłat;
 - b) przyznanie w odpowiednich przypadkach pomocy finansowej;
 - c) włączenie do normalnego czasu pracy czasu spędzonego na szkoleniu uzupełniającym podjętym przez pracownika na życzenie jego pracodawcy, w czasie zatrudnienia;
 - d) zapewnienie, przez odpowiedni nadzór, w konsultacji z organizacjami pracodawców i pracowników, skutecznego systemu przysposobienia zawodowego i każdego innego systemu szkolenia dla młodych pracowników oraz odpowiedniej ogólnej ochrony tych pracowników.

Artykuł 11

Prawo do ochrony zdrowia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do ochrony zdrowia, Układające się Strony zobowiązują się podjąć bezpośrednio lub we współpracy z publicznymi albo prywatnymi organizacjami stosowne środki zmierzające między innymi do:

- 1) wyeliminowania tak dalece, jak jest to możliwe, przyczyn chorób;
- 2) zapewnienia udogodnień w zakresie poradnictwa oraz oświaty dla poprawy zdrowia i zachęcania do indywidualnej odpowiedzialności w sprawach zdrowia;
- 3) zabezpieczenia, tak dalece jest to możliwe, przed chorobami epidemicznymi, endemicznymi oraz innymi.

Artykuł 12

Prawo do zabezpieczenia społecznego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do zabezpieczenia społecznego, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) ustanowić lub utrzymać system zabezpieczenia społecznego;
- 2) utrzymać system zabezpieczenia społecznego na zadawalającym poziomie, równym co najmniej poziomowi niezbędnemu dla ratyfikacji Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (Nr 102) dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego;
- 3) zabiegać o stopniowe podnoszenie systemu zabezpieczenia społecznego na wyższy poziom;

- 4) podjąć kroki, poprzez zawarcie odpowiednich porozumień dwustronnych i wielostronnych lub za pomocą innych środków, oraz z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach, w celu zapewnienia:
 - a) równego traktowania swoich własnych obywateli i obywateli innych Układających się Stron, w odniesieniu do uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego, w tym zachowania świadczeń wynikających z ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego, bez względu na przemieszczanie się osób chronionych, które może nastąpić między terytoriami Układających się Stron;
 - b) przyznania, utrzymania i ponownego nabycia uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego za pomocą takich środków, jak zaliczanie okresów ubezpieczenia lub zatrudnienia, zgodnie z ustawodawstwem każdej z Układających się Stron.

Artykuł 13

Prawo do pomocy społecznej i medycznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) zapewnić, aby każda osoba, która nie posiada dostatecznych środków oraz która nie jest zdolna do zabezpieczenia takich środków za pomocą swych wysiłków lub z innych źródeł, w szczególności poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, mogła otrzymać odpowiednią pomoc oraz w wypadku choroby opiekę konieczną z uwagi na jej stan;
- 2) zapewnić, aby osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z powodu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych;
- 3) zapewnić iż każdy może otrzymać, od właściwych służb publicznych lub prywatnych, taką poradę oraz osobistą pomoc, jaka może być wymagana dla zabezpieczenia, usunięcia albo ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej;
- 4) stosować postanowienia przewidziane w ustępach 1,2 i 3 niniejszego artykułu w równym stopniu wobec swoich obywateli, jak i wobec obywateli innych Układających się Stron, przebywających legalnie na ich terytorium, zgodnie z ich zobowiązaniami wynikającymi z Europejskiej Konwencji dotyczącej pomocy społecznej i medycznej, podpisanej w Paryżu 11 grudnia 1953 r.

Artykuł 14

Prawo do korzystania z usług opieki społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania z usług opieki społecznej, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) popierać lub zapewnić usługi, które stosując odpowiednie metody pracy społecznej, będą przyczyniały się do dobrobytu oraz rozwoju zarówno indywidualnego, jak i zbiorowego w społeczeństwie, oraz do ich dostosowania do środowiska społecznego;

- 2) zachęcać do uczestnictwa osób fizycznych i organizacji dobrowolnych lub innych w ustanawianiu i utrzymaniu takich usług.

Artykuł 15

Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) podjąć odpowiednie środki w celu zabezpieczenia ułatwień szkoleniowych włączając, gdzie jest to konieczne, wyspecjalizowane instytucje publiczne lub prywatne;
- 2) podjąć odpowiednie środki w celu pośrednictwa zawodowego dla niepełnosprawnych, takie jak wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwienia w zakresie ochrony zatrudnienia oraz środki dla zachęcenia pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Artykuł 16

Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

W celu zapewnienia koniecznych warunków dla pełnego rozwoju rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa, Układające się Strony zobowiązują się do popierania ekonomicznej, prawnej i społecznej ochrony życia rodzinnego poprzez takie środki, jak zasiłki społeczne i rodzinne, rozwiązania finansowe, zabezpieczenie budownictwa rodzinnego, pomoc dla młodych małżeństw oraz inne stosowne środki.

Artykuł 17

Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej, Układające się Strony będą podejmowały wszelkie stosowne i konieczne środki w tym zakresie, włączając ustanowienie lub utrzymanie odpowiednich instytucji lub usług.

Artykuł 18

Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium innych układających się stron

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Układającej się Strony, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) stosować istniejące przepisy w duchu liberalnym;
- 2) uprościć obowiązujące formalności oraz zmniejszyć lub znieść opłaty administracyjne i inne opłaty, płatne przez pracowników zagranicznych albo ich pracodawców;
- 3) liberalizować, indywidualnie lub zbiorowo, przepisy dotyczące zatrudnienia pracowników zagranicznych;
oraz uznać
- 4) prawo do opuszczenia kraju przez swych obywateli pragnących prowadzić działalność zarobkową na terytoriach innych Układających się Stron.

Artykuł 19

Prawo pracowników migrujących oraz ich rodzin do ochrony i pomocy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników migrujących oraz ich rodzin do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Układającej się Strony, Układające się Strony zobowiązują się:

- 1) utrzymać lub zapewnić odpowiednie i bezpłatne służby w celu pomocy takim pracownikom, szczególnie w udzielaniu dokładnej informacji, oraz podejmować wszelkie odpowiednie kroki tak daleko jak zezwala na to ustawodawstwo krajowe, przeciwko fałszywej propagandzie dotyczącej emigracji i imigracji;
- 2) przyjąć stosowne środki w ramach swej własnej jurysdykcji dla ułatwienia wyjazdu, podróży i przyjęcia takich pracowników i ich rodzin, oraz zapewnić im, w ramach własnej jurysdykcji, stosowne usługi sanitarne, opiekę medyczną oraz dobre warunki higieniczne w czasie podróży;
- 3) popierać współpracę, kiedy jest to wymagane, między służbami socjalnymi, publicznymi lub prywatnymi krajów emigracji i imigracji;
- 4) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach, w takim zakresie jak reguluje to ustawodawstwo lub podlega kontroli organów administracyjnych, traktowanie nie mniej korzystne niż swoich własnych obywateli w zakresie następujących spraw:
 - a) wynagrodzenia oraz innych warunków zatrudnienia i pracy;
 - b) członkostwa w związkach zawodowych oraz korzystania z dobrodziejstw rokowań zbiorowych;
 - c) zakwaterowania;

- 5) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach traktowanie nie mniej korzystne niż ich własnych obywateli w zakresie podatków, opłat lub składek płatnych z tytułu zatrudnienia;
- 6) ułatwić, tak dalece jest to możliwe, ponowne połączenie się z rodziną pracownikowi migrującemu, któremu zezwolono na osiedlenie się na danym terytorium;
- 7) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż swych własnych obywateli w zakresie postępowania prawnego dotyczącego spraw powołanych w tym artykule;
- 8) zabezpieczyć, by tacy pracownicy przebywający legalnie na ich terytoriach nie byli wydalen, o ile nie zagrażają bezpieczeństwu państwa lub nie wykraczają przeciwko porządkowi publicznemu lub moralności;
- 9) zezwolić, w granicach ustalonych przez ustawodawstwo, na przekazywanie takiej części zarobków i oszczędności tych pracowników, jakiej mogą oni sobie życzyć;
- 10) rozszerzyć ochronę i pomoc przewidzianą w niniejszym artykule na pracowników migrujących zatrudnionych na własny rachunek w takim zakresie, w jakim środki te mają wobec nich zastosowanie.

**PROTOKÓŁ DODATKOWY
DO EUROPEJSKIEJ KARTY SPOŁECZNEJ
5 MAJA 1988 R.**

PREAMBUŁA

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu, zdecydowane przedsięwziąć nowe środki rozszerzające ochronę praw socjalnych i gospodarczych zagwarantowanych w Europejskiej Karcie Społecznej, otwartej do podpisu w Turynie w dniu 18 października 1961 r. (zwanej dalej "Kartą"), uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie wykonywana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, osiągnięcie warunków, w których następujące prawa i zasady mogą być skutecznie realizowane:

1. Wszyscy pracownicy mają prawo do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć.
2. Pracownicy mają prawo do informacji i konsultacji w ramach zakładu pracy.
3. Pracownicy mają prawo do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy w zakładzie pracy.
4. Każda osoba w podeszłym wieku ma prawo do ochrony socjalnej.

CZEŚĆ II

Strony zobowiązują się, jak przewidziano w Części II, uznać się za związane obowiązkami określonymi w następujących artykułach:

Artykuł 1

Prawo do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć, Strony zobowiązują się do uznania tego prawa i do podjęcia stosownych środków w celu zapewnienia lub popierania jego stosowania w następujących dziedzinach:
 - dostęp do zatrudnienia, ochrona przed zwolnieniem i readaptacja zawodowa;
 - poradnictwo zawodowe, szkolenie, przekwalifikowanie i rehabilitacja;
 - warunki zatrudnienia i warunki pracy, łącznie z wynagrodzeniem;
 - rozwój kariery zawodowej, włączając awansowanie.
2. Postanowienia dotyczące ochrony kobiet, zwłaszcza zaś odnoszące się do ciąży, połogu i okresu poporodowego, nie są uważane za dyskryminację w rozumieniu ustępu 1 niniejszego artykułu.
3. Postanowienia ustępu 1 niniejszego artykułu nie ograniczają dopuszczalności wprowadzania szczególnych środków w celu usuwania nierówności faktycznych.
4. Z zakresu niniejszego artykułu lub niektórych jego postanowień można wyłączyć zawody, które ze względu na ich charakter lub okoliczności, w których są wykonywane, mogą być powierzane tylko osobom określonej płci.

Artykuł 2

Prawo do informacji i konsultacji

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników do informacji oraz konsultacji w ramach zakładu pracy, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania środków, które pracownikom lub ich przedstawicielom umożliwią, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką:
 - a) regularne lub przeprowadzane w stosownym czasie, oraz w przystępny sposób, uzyskiwanie informacji o sytuacji gospodarczej i finansowej zatrudniającego ich zakładu przy założeniu, iż niektóre informacje, których ujawnienie mogłoby przynieść zakładowi szkodę, mogą nie podlegać ujawnieniu lub być ujawniane z zastrzeżeniem poufności;oraz

- b) Strony mogą wyłączyć z zakresu stosowania ustępu 1 niniejszego artykułu zakłady zatrudniające mniej pracowników niż ich liczba określona w ustawodawstwie krajowym lub wynikająca z praktyki.

Artykuł 3

Prawo do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy w zakładzie, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania środków, które pracownikom lub ich przedstawicielom umożliwiają, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką, przyczynianie się do:
 - a) określania i polepszania warunków pracy, organizacji pracy i środowiska pracy;
 - b) ochrony zdrowia i bezpieczeństwa w ramach zakładu;
 - c) organizacji usług i ułatwień socjalnych i społeczno-kulturalnych w ramach zakładu;
 - d) nadzorowania przestrzegania przepisów w tych materiach.
2. Strony mogą wyłączyć z zakresu stosowania ustępu 1 niniejszego artykułu zakłady zatrudniające mniej pracowników niż ich liczba określona w ustawodawstwie krajowym lub wynikająca z praktyki.

Artykuł 4

Prawo osób w podeszłym wieku do ochrony socjalnej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania praw osób w podeszłym wieku do ochrony socjalnej, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania, bezpośrednio lub we współpracy z organizacjami publicznymi lub prywatnymi, stosownych środków mających na celu w szczególności:

1. Umożliwienie osobom w podeszłym wieku pozostanie pełnoprawnymi członkami społeczeństwa tak długo, jak to możliwe, poprzez:
 - a) stworzenie odpowiednich zasobów umożliwiających im prowadzenie godziwej egzystencji i branie aktywnego udziału w życiu publicznym, społecznym i kulturalnym;
 - b) dostarczanie informacji o usługach i ułatwieniach dostępnych dla osób w podeszłym wieku oraz o możliwościach korzystania z nich;
2. Umożliwienie osobom w podeszłym wieku swobodnego wyboru sposobu życia oraz prowadzenia niezależnej egzystencji w znanym im środowisku tak długo, jak będą sobie tego życzyli i będą do tego zdolni, poprzez:
 - a) zapewnienie mieszkań dostosowanych do ich potrzeb i ich stanu zdrowia lub zapewnianie stosownych środków na adaptację ich mieszkań;
 - b) opiekę medyczną i usługi niezbędne ze względu na ich stan;

3. Zagwarantowanie osobom w podeszłym wieku przebywającym w domach opieki stosownego wsparcia z równoczesnym poszanowaniem ich sfery prywatności, oraz zagwarantowanie im udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących warunków życia w takich instytucjach.